הבחירה הא־פוליטית

אסתי הלפרין מימון

לנוכח הזמנים הבוערים מטרגדיות ומטראומות, נשמעת מכל עבר דרישה גורפת למעורבות פוליטית. לכאורה, הדבר המוסרי הוא לנקוט עמדה ולנסות לקדמה בעולם, מתוך הנחה שככל שאדם מעורב ואקטיבי יותר מבחינה פוליטית, כך ראוי וטוב יותר. אך האם להנחה זו יש בסיס? זהות פוליטית מבוססת על אשליה של זהות ושייכות שאותה אנחנו נדרשים לתקף. האם לא ניתן לנסות ולפרוש לעיתים מאותה אשליה משותפת ומוסכמת?

נובמבר 2026

"אם תאמרו 'מלחמה' עוד פעם אחת בלבד, אכנס הביתה בטריקת הדלת. מעודי לא מאסתי במילה אחת בחיי כפי שמאסתי במילה 'מלחמה'". כך מתלוננת סקרלט אוהרה, הגיבורה המפורסמת של הרומן **חלף עם הרוח**, המתרחש בתקופת מלחמת האזרחים האמריקאית. היא ממשיכה ומצרה על האופן שבו שיבשה המלחמה את שגרת המסיבות. "שום מסיבה באביב הזה לא הייתה משעשעת, שכן הבחורים אינם מסוגלים לדבר על שום דבר אחר. מזל שג'ורג'יה המתינה עד לאחר חג המולד בטרם פרשה, שכן אחרת היה הדבר מחריב גם את מסיבות חג המולד..."[1].

לאורך הרומן כולו, אוהרה מייצגת דמות אנוכית וראויה לבוז. זה הדימוי הנפוץ של אנשים שמחזיקים בעמדה המתרחקת מהפוליטי. בחירה מודעת ורציונלית בעמדה הא־פוליטית נשמעת לרוב האנשים כעניין מופרך שבא לכסות על גחמנות ועל חוסר אכפתיות. רק מתי מעט מצליחים לראות בבחירה בעמדה הא־פוליטית משנה סדורה, המבוססת על תפיסת עולם קוהרנטית שממנה נובעת בחירה אתית בהירה. כולם ישנאו אותך, אמרה לי חברה קרובה, ואת גם טועה. תוכיחי, ביקשתי, אבל היא כמו אחרים, התקשתה להוכיח לי למה אני טועה, וברמה האישית יותר, התקשתה להניא אותי מלהיות שנואה על הכלל.

העמדות בעולם, ובפרט בישראל, חלוקות ומקוטבות, והקיטוב הולך ומתגבר בכל סוגיה. תמיכה או התקוממות מול עמדה כזו או אחרת ביחס למציאות הפוליטית היא כמעט דרישה. המציאות החברתית תובעת לדעת: נגד או בעד. לנוכח הזמנים הבוערים מטרגדיות ומטראומות, היא גם מתעקשת, הדבר המוסרי הוא לנקוט עמדה ולנסות לקדמה בעולם. כביכול מדובר בהשקעה של זמן, כוח, מחשבה

ואכפתיות, בנדיבות, במצפון ובתרומה לקהילה. בעצם, המובן מאליו הוא שככל שאדם מעורב ואקטיבי יותר מבחינה פוליטית, כך ראוי וטוב יותר. החברה שבה אני חיה מעודדת להתעניין במתרחש סביב, להביע דעות בכתב, בעל־פה, בהפגנות, במעשים, להשתייך פוליטית, להצביע, לבחור ולהיבחר.

אני רוצה להטיל ספק באותו מובן מאליו. בעצם, אני גם רוצה לצאת מהארון ולומר: מעולם לא הבנתי עד הסוף את המובן מאליו הזה, אבל מכיוון שמימין ומשמאל יש כמעט תמימות דעים בנושא, היה לי קשה מאוד לנקוט עמדה א־פוליטית בלי לספוג תגובות של זלזול, בוז וטינה. התכונות האישיותיות שיוחסו לי כשנקטתי את העמדה הזאת - עצלנות, פינוק, אפאתיות, אגואיזם - לא היו מחמיאות.

למרוד בכפיית הזהות

"שבעה באוקטובר הפך אותי לאדם פוליטי", אומרים רבים. חלק התפכחו מימין לשמאל, חלק משמאל לימין, חלק יצאו לרחובות, ואילו אני מצאתי את עצמי באותם ימים במקום אחר. כשבועיים אחרי שפרצה אותה מלחמה, שעוד בטרם החלה הוכרע שתהיה מלחמה ארוכה שתימשך חודשים ואף שנים, אמרתי לבן זוגי ברגעים של אימה וייאוש: "עד סוף המלחמה הזאת יהיה לי עוד ספר". לא רק ששבעה באוקטובר לא הפך אותי לאדם פוליטי, הוא חיזק אצלי את העמדה שמתנגדת ואף מורדת בכוחות שהרגשתי שמופעלים עליי להיסחף לעבר הקוטב הפוליטי שבתוכי. בהתנגדותי ניסיתי להציל משהו מעצמי, בלי לדעת בדיוק מהו.

ההתקפה של שבעה באוקטובר ביקשה להשמיד אותי, בגוף ובנפש, ולהשמיד את אורחות חיי. לכאורה, ההתקפה הזאת כפתה עליי להציב בקדמת במת הזהויות שלי את היותי ישראלית, ציונית, יהודייה ומערבית; כלומר, לתת עדיפות לקצה הלאומי והאתני, ואולי אף הדתי, מתוך מרכיבי הזהות שלי. ראשית ההתנגדות מבחינתי הייתה למרוד בכפיית הזהות הזאת עליי ולהתעקש שהמרכיב המכונן בזהותי הוא המרכיב האנושי, הרוח היוצרת, החוויה הרגשית והמנטלית, היכולת לראות אמת ויופי ולשאוף לחוות אהבה וכאב באופן שאיננו ממושטר, עד כמה שניתן. התעקשתי שלא להיות בת ערובה לשיח המבחיל שמצווה מחשבות ורגשות הולמים לאירועים, ובפועל רומס את הרוח החופשית והפרטיקולרית.

זהו אולי המקום להצהיר משהו מן התשתית הרעיונית של העמדה הא־פוליטית שאני מכוונת לעמוד על טיב האתיקה שבבסיסה: אני מאמינה שבכל אדם מתקיימים שני הקטבים, הקוטב האנושי הפרטי והקוטב החברתי־הפוליטי, ללא קשר לתוכן האתני, הלאומי או הדתי שאליו הוא משתייך. הזירה הציבורית, בין שהיא מערכת בחירות, מהפכה משטרית, מלחמה או מהדורת **ארץ נהדרת**, דוחקת באדם לזנוח את המרכיב האנושי שבו ולהתבוסס בכל אותן הזדהויות. לא ארחיב על הרווחים הנפשיים, החברתיים והפוליטיים שהזדהויות שכאלה מציעות בתמורה. בין שמדובר בהתענגות מזוכיסטית על סרטוני זוועה בשם כבוד הנשחטים וזכרם או בהתענגות סדיסטית על פנטזיות נקמה, בין שמדובר בתחושת הקבלה החברתית והאהדה שמספקת אקסטזת ההפגנה ובין שמדובר בגאווה ובהיבריס שנובעים מן האמונה הצדקנית באמת אחת, או בשדרוג המעמד החברתי. הבחירה לעצור את הסחף העוצמתי לכיוון הזה ולהתעקש על הקוטב האנושי הוא בעיניי עמדה אתית ראויה.

התענגות נרקיסיסטית

מיהו אדם פוליטי? אדם בעל עמדה פוליטית שמביע אותה ופועל לקדמה במציאות בדרכים שונות. כך הייתי מגדירה זאת. מדובר בעצם בפעולות המכוננות זהות. הזהות הזאת, כמו כל זהות, היא בחירה בנרטיב, ואילו המציאות היא האקטים הנעשים מתוך אותה זהות נבחרת ומתקפים אותה והיא בתמורה מתקפת אותם. המעגל הזה מייצר תוקף מדומה שהוא הבסיס לאשליה הסימבולית והדמיונית שבה אנו מתקיימים כבני אדם, ויש שאומרים שאין בפנינו אפשרות לדרך קיום אחרת.

האומנם? האם אנו חייבים לבחור באשליה כלשהי שמייצרת זהות, השתייכות ומציאות בעת שאנו יודעים בוודאות שכל אלה פיקטיביות? האם נדונו להתמכר לאמונה מופרכת כלשהי, או שמא יש אלטרנטיבה - שמא נוכל לנסות ולפרוש לעיתים מהאשליה המשותפת המוסכמת, כשאין בכוחה להיטיב עימנו, להתבונן מנקודת מבט שכאילו מרחפת בחלל באותה תודעה אנושית מוסללת, ולפתוח בה צוהר של שחרור?

כשאני מתבוננת בבחירה שלי להתמודד עם המצב המזוויע שבמציאות דרך התמקדות בעצמי, ולא סתם בעצמי אלא בחלק היצירתי שבי, היא קודם כול מחשידה. החשודים המיידיים הם האגואיזם, האגוצנטריות, הנרקיסיזם ואף הפסיכופתיות. ישנם גם האדישות, הניתוק והמנגנונים האוטיסטיים של הנפש, וישנה כמובן גם ההכחשה.

לא הייתי בהכחשה. הייתי בחרדה עצומה וביגון כבד. התקשיתי לישון ולאכול, לתפקד כאימא וכפסיכולוגית, ולאחר שעות ארוכות של עבודה מול סיפורי אימה, חרדות וזוועה של אחרים לעיתים התקשיתי לנשום. המחשבות שלי נעו בין הלם מהמצב החדש, כאב נורא על מי שסבלו ועודם סובלים פיזית ונפשית, ואבל כבד על הנספים, על הנותרים ועל המובן מאליו שבו חיינו, שבן רגע חלף ונעלם. מכאן שבהכחשה בוודאי לא הייתי, וגם לא במצב של אדישות או ניתוק. מנגנונים אוטיסטיים שיש בנפשי, שאני מאמינה שעומדים לרשות כל נפש באשר היא בעת כזאת או אחרת, גם הם לא פעלו בזמן הזה. הייתי מחוברת מאוד לכאב שבי ולכאב שסביבי. החשודים הבאים, שגרעינם הוא הגרעין הנרקיסיסטי של הנפש, מוכרים לי יותר, ויש לציין שהם נוטים להיות חמקמקים וערמומיים. האם נשאבתי להתאהבות ועיסוק בעצמי מתוך הרצון שלא להיות במגע עם האובדן והחרדה שחשתי בתוכי ומסביבי? ייתכן. קשה מאוד לשלול דינמיקה שכזו. עם זאת, הייתי עסוקה מאוד בלעשות ובלחשוב על המצב שלי, של סביבתי ושל אנשים שונים, מתוך בני עמי ושלא מבני עמי. המחשבות שלי ניסו לשווא לפענח את המתרחש ולתת לו פשר.

הצורך לנוע אל פעולה שנובעת מהבנה כלשהי התקיים בי, ואני מאמינה שזהו אותו דחף המניע אנשים להפוך להיות "אדם פוליטי". כלומר, בדחף להתרכז בעצמי, בעולמי הפנימי וביצירה שטמונה בי יש מרכיב נרקיסיסטי, אבל לטעמי יש אותו מרכיב נרקיסיסטי גם בדחף לצאת להפגין, לכתוב טור דעה, ואף לצאת למילואים או למשימות הצלה והתנדבות שונות. אין בכך פסול, כמובן; האדם יכול להתאושש וגם לתרום מתוך היכולת לאהבה עצמית, כך זה עובד בדרך כלל, ולכן, גם אם נניח כי התקיים מרכיב נרקיסיסטי בבחירה שלי לכתוב ספר עד סוף המלחמה, אין זה מעניין או מלמד במיוחד.

אם כך, מה מבדיל מבחינה נפשית בין הבחירה בעמדה הפוליטית ובין הבחירה בעמדה האֿפוליטית? בעיניי, ההבדל קשור באופן ההתענגות של האדם. במושגים לאקאניאניים אפשר להבחין בין שני סוגים של התענגות: האחד הוא ההתענגות הפאלית, המעוגנת באותה אשליה משותפת, בסדר הדמיוני והסימבולי, והאחר הוא ההתענגות שמקורה ביציאה מן הסדר הזה. הבחירה בפעולה פוליטית היא צורה של התענגות פאלית. לעומת זאת, הבחירה בעמדה האֿפוליטית היא בחירה בהתענגות האחרת. ההתענגות הפאלית, שמבוססת על השאיפה להיות חלק מהאשליה המשותפת, היא שוות ערך מבחינה אתית להתענגות האחרת, שמבוססת על השאיפה שלא להיות חלק מאותה אשליה. כל ברירה בין ההתענגויות היא כבר עדות לשבי בהתענגות הפאלית, מכיוון שהיא מניחה היררכיה, וזו קיימת רק בתוך סדר כלשהו, שבהכרח מבוסס על אשליה משותפת.

העמדה הסופית

העמדה הזאת, המקדשת התמסרות לניסיון להשתחרר מהאשליה שבקיום הדמיוני והסימבולי ולהתמסר לידיעת אמת פנימית ממשית, ומתוך כך לסגת ממעורבות בפוליטיקה, מוכרת ומבוססת במסורת רבת השנים של הזרם הסופי שבאסלאם. האמונה הסופית מבחינה בין שתי צורות של קיום דתי. האחת היא רמת החוק, השריעה, המחלקת את העולם לטוב ורע, לעשה ואל תעשה. זו הרמה הנמוכה יותר, מכיוון שהיא דואלית ומחלקת את העולם לשניים, במקום שהעולם יהיה אחד. הרמה שמעליה היא הרמה של הדרך המיסטית, הטַריקה. ברמה הזאת אין חלוקה לטוב ולרע: אלוהים נמצא בכל מקום, ואלוהים הוא אחד. את החלק הזה לא ניתן להבין, ולכן צריך לקבל את הגורל ללא שאלות. להשלים עם הדברים. להיות מוסלם.

קבלת האמת היא אורך הרוח לקבל את הדברים כפי שהם. על פי רומי, אחד מחשובי המורים הסופים, נפילת האדם התרחשה בגלל המוח המנתח, הדואלי, שבודק כל הזמן את המציאות ולצורך כך מחלק את העולם לשניים, כן ולא, טוב ורע, שחור ולבן. נפילת האדם לא התרחשה רק בראשית הזמנים; היא מתרחשת בכל רגע ורגע. הגאולה העתידית היא האהבה המוחלטת. הגאולה היא עניין אישי, והיא מאחדת את האדם עם אלוהים. העיקרון הראשון הוא לא לשפוט, להתמסר למחשבה חופשית שמשוחררת ממושגי הטוב והרע. אפשר לראות בכך קבלה רדיקלית: כל אחד יכול לחשוב ולהאמין בכל דבר. לכל אחד מאיתנו נקודת מבט שונה, ולאיש אין זכות לבקר או לשפוט את נקודת המבט של האחר.

כעמדה עקרונית, הסופים אינם עוסקים בפוליטיקה: הם עוסקים במיסטיקה, והמיסטיקה והפוליטיקה לא נועדו לשכון יחד. מובן שבפועל לא תמיד נהגו כך, ולעיתים היו מעורבים ואף השפיעו על מנהיגים ומהלכים פוליטיים היסטוריים. אבל הדבר העיקרי שבשבילו אנו נמצאים על פני האדמה הוא הקִרבה לאלוהים. אי־מעורבות פוליטית והתרכזות בחיים פנימיים הם חלק מהמאמץ להגיע אל אלוהים. הסופים דוגלים במעורבות בעולם הזה לצורכי פרנסה ודאגה לחיים, אך לא בשעבוד מחשבתי ורגשי למצבי רוח משתנים של נטיות פוליטיות.

זוהי נקודה קריטית: אין מדובר בעיקרון המטיף להתנזרות מהעולם או מהיבטיו החומריים. הסופים תומכים בהשכלה, הם עובדים לפרנסתם, חיים חיי משפחה וחברה ופועלים בעולם ככלל האנשים. העיקרון המנחה כאן אינו מפצל בין רוח לחומר או מטיף לפסיביות ולהתנזרות באשר הן, אלא מעודד ספציפית הימנעות ממעורבות פוליטית. זוהי עמדה ייחודית, מכיוון שלרוב אנו פוגשים בגישות רוחניות, בין שמקורן בדת ובין שלא, או בפיצול בין רוח לחומר, או בקבלה של עולם החומר באשר הוא, על הפוליטיקה שבו. העמדה הסופית מחריגה את הפוליטיקה משאר החיים הארציים, ומטיפה להימנעות מהחלק הספציפי הזה שבהם.

חשוב לי להבהיר כי בדומה לסופים, כשאני דנה בבחירה בעמדה א־פוליטית איני מתכוונת לעמדה א־חברתית, וכי בניגוד לדבקות שהם מטיפים לה, בעיניי עמדה א־פוליטית אינה בהכרח עניין טוטלי ורדיקלי. ועדיין עולה השאלה, האם עמדה כזאת מתאימה בהכרח לכל אחד? האם היא מומלצת לכל אחד? ובכן, לא; עמדה כזאת, שחותרת להבין ולחוות את החיים כפשוטם על משמעותם העמוקה והמתמשכת, אינה מתאימה לכל אחד ואינה מדברת לכל אחד. אבל טענתי היא שהיא ראויה מבחינה אתית לא פחות מכל עמדה אחרת.

לשמור אמונים לאלמוות

השאלה למי מתאימה עמדה כזאת נדונה ברומן **דוקטור ז׳יוואגו** של בוריס פסטרנק, המציג עמדה מורכבת אך ברורה למדי לגבי סוגיית המעורבות הפוליטית של יחידים, בעיקר דרך הסתייגות עמוקה ממנה. במרכז הסיפור עומד יורי ז׳יוואגו, רופא ומשורר, שמעדיף עולם פנימי מוסרי ואישי על פני אידיאולוגיות קולקטיביות. דרך עיניו, פסטרנק מציג ביקורת על האופן שבו אידיאולוגיה פוליטית יכולה למחוק אינדיווידואליות, חופש מחשבה ורגש אנושי:

> "אתה נתקל באנשים בעלי כשרון", דיבר ניקולאי ניקולאייביץ'. "אבל עכשיו מקובלים מאוד כל מיני חוגים והתאחדויות. כל עדריות באשר היא אינה אלא מקלט לחוסר כשרון, ולא חשוב אם מדובר בנאמנות לסולביוב, או לקאנט, או למרקס. את האמת מחפשים רק יחידים, והם מנתקים מגע עם כל מי שלא אוהב אותה מספיק. האם קיים בעולם דבר מה ראוי לנאמנות? יש מעט מאוד דברים כאלה. אני חושב שעל האדם להיות נאמן לאלמוות, השם האחר הזה של החיים, שהוא רק מועצם מעט לעומתם. עלינו לשמור אמונים לאלמוות".[2]

פסטרנק מסביר מדוע עמדה כזאת אינה נחלת הכלל. אולם מה אם באורח פלא ינהגו כך כולם? מה היה קורה אילו האנושות כולה הייתה עוברת הפיכת לב, תרה אחר אמת רוחנית וזונחת את מאבקי הכוח? נראה לי שאז היינו פטורים מבעיות רבות. אבל בתסריט ריאלי מעט יותר, מה אם אנשים עדיני נפש וגדולי רוח ינהגו כך והנבזים יקבלו לידם את המושכות לנהל את העולם ללא מאבק? מה יהיה אז על העולם? האם אני עדיין מצדדת בבחירה הא־פוליטית, גם במחיר השמדה עצמית של כל מה שלכאורה טוב באנושות? האם יש חובה מוסרית במעורבות פוליטית אף שהיא משחיתה את הנשמה?

כדי לבחון את השאלה הזאת אני מגייסת לעזרי את העמדה האתית של אפיקטטוס, פילוסוף מן הזרם הסטואי, המתמקדת בהבחנה חדה בין מה שתלוי בנו ובין מה שאינו תלוי בנו. לפי תפיסתו, הטוב המוסרי האמיתי מצוי רק בדברים הנתונים לשליטתנו ובעיקר בעמדותינו, בשיפוטינו ובבחירותינו. ההבחנה בין מה שבשליטתנו למה שאינו בשליטתנו נעשית דרך בדיקה פשוטה אך עמוקה: האם הדבר תלוי ישירות ברצון, בשיפוט או בבחירה שלנו. מחשבות, עמדות, רצונות והחלטות הם "בידינו", משום שהן נובעות מהשיפוט הפנימי שלנו; לעומת זאת, הגוף, הבריאות, המוניטין, הרכוש, תוצאות של פעולות - כל אלה אינם בשליטתנו המלאה, שכן הם תלויים בגורמים חיצוניים. הדרך לזהות זאת בפועל היא לשאול בכל מצב: האם אני יכול לשלוט בזה באופן ישיר, כאן ועכשיו, באמצעות התבונה שלי בלבד? אם כן, זה בתחום האחריות המוסרית שלי; אם לא, ראוי לקבל זאת בשלווה ולא לבסס על כך את האושר או הערך העצמי. כך מתפתחת אצל האדם הבחנה מעשית שמכוונת אותו להשקיע את מאמציו רק במה שבאמת תלוי בו.

האם המציאות הפוליטית היא בתחום שליטתי? כדי לענות על כך יש לבחון שתי שאלות אחרות שבהן אדון כעת: האם אני בהכרח יודעת מהו הדבר שראוי להילחם עליו ובעבורו, כלומר, האם זיהוי הטוב והאמיתי שבתוך המציאות הפוליטית הוא אכן אפשרי? ואם אדע מהו הטוב והאמיתי ואלחם למענו בכל כוחי ומאודי, האם יש בידי לשנות את מהלך העניינים? בפשטות ובקצרה, לעניות דעתי, התשובות לשאלות אלו הן, למרבה הצער, לא ולא.

בתחילת המלחמה, בהינתן האפלה שבה הייתי שרויה ואי־האמון העמוק שרחשתי לכול, צפיתי לסירוגין בערוץ אל ג'זירה ובערוץ 14, בידיעה שכל מילה ותנועה שנקלטת אצלי היא מגמתית לחלוטין. מה גיליתי? שכולם רוצים ממני משהו, ולא משנה במה אבחר - אני אידיוטית שימושית של מישהו. אין לי אמון לא בתמונות ולא במה שנקרא דיווח על עובדות. אינני יודעת דבר. כלומר, העוגן הוודאי היחיד שעולה בידי להיאחז בו, הוא שאני יודעת שאינני יודעת. וכן, גם אם נמצאת ברשותי עובדה יבשה ואמינה, הרי שהיא חלק ממערכת פוליטית כה סבוכה עד שאין בידי להתחקות אחרי שורשיה וענפיה הסבוכים. לכן, גם נקיטת עמדה שנדמה כי היא ראויה עלולה להפוך לחרב פיפיות. האם אני מאמינה כי אף שאין בידי מידע עובדתי מהימן אני יכולה לגבש דעה ועמדה ביחס למציאות? לצערי הרב לא. מעבר לשקרים ולעיוותי האמת שאני חשופה אליהם, יש הטיות רבות שמהן אני סובלת כבת אנוש. גיבוש עמדה אחת פשוטה ונחרצת הוא מעבר למה שסביר להאמין שאצליח לעשות. יתר על כן, כמעט כל נקיטת עמדה פוליטית מפשטת את המורכב, הופכת את המהותי לקונקרטי, ומחליפה לאורך ההיסטוריה עוולה אחת באחרת, או אולי משנה את שמות העוולות בחלוף הזמן. אך העוולות ממשיכות לצעוד בסך באין מפריע.

אמנם אפשר לטעון זאת כמעט על כל היבט של המציאות, אך אין בכך כדי להמעיט בערכה של הטענה שידיעת המציאות הפוליטית היא עניין המוטל בספק. ומה עם היכולת לשנות? נניח שהייתי צולחת את אותה משימה בלתי אפשרית וברגע של הארה הייתי מזהה מהו הטוב והאמיתי; עדיין קשה לי מאוד להאמין שהייתי יכולה להשפיע על מהלך עניינים כלשהו, ובוודאי שלא הייתי יכולה לשנות מהותית את האופן שבו נעה ופועלת המערכת שאני נתונה בה. יש מצבים שניסיון חיי מלמד אותי כי איני יכולה להם,

גם אם מבחינה מבנית פתירים לגמרי. מדובר בפוליטיקה בזעיר אנפין, כמו המאבק הנואש בשכן שמתעקש לזרוק נייר טואלט מגואל בצואה על צמרת העץ בחזית הבניין, כמו מחירי הטיסות המופקעים של אל־על. קל וחומר שאין האונים האישי שלי מתגבר כשמדובר בקנה מידה גדול הרבה יותר.

הממשיות של היופי

הבטחתי לשוב לאגואיזם הנושק לפסיכופתיות, והנה הגענו לישורת האחרונה. בהינתן סדרי העולם העומדים על כנם, שאותם איני יכולה לשנות וככל הנראה גם לא להבין עד הסוף, האין זה ראוי שאנסה להתרכז במאווייי שלי, ככל שניתן בנסיבות הקיום העגומות? עד כמה ראוי להתרכז במאוויים הפרטיים בעת תהפוכות פוליטיות ובעת מלחמה?

דמותה של סקרלט אוהרה, המשועממת מהמלחמה, מדגימה לכאורה עד כמה אין זה ראוי. היא שקרנית, רמאית, חברה בוגדנית, אם מזניחה. הודות לכך, קל לטעון שהבחירה להציב את עצמה מחוץ לפוליטיקה ולהתרכז במאווייה הפנימיים לוקה בחסר במובן המוסרי כמו שאר בחירותיה, ומכאן קצרה הדרך להנחה שהבסיס לעמדתה הא־פוליטית רקוב מבחינה מוסרית. אבל ייתכן שסקרלט היא דמות פגומה מוסרית בלי קשר לבחירתה בעמדה הא־פוליטית.

לעומתה, אתי הילסום - דמות מציאותית שעניינה היה בהתעלות רוחנית ובהתפתחות נפשית, ואשר אינה חשודה בפגמיה של סקרלט - מציבה אלטרנטיבה מוסרית לבחירה בעמדה הא־פוליטית. יומנה של אתי הילסום נכתב בשנות הכיבוש הנאצי בהולנד. חלקים מאוחרים יותר שלו, וכן מכתביה, נכתבו במחנה המעבר וסטרבורק שאליו נשלחה לפני גירושה לאושוויץ. בכתיבתה היא מתעדת את מאבקה העיקש להציב את עצמה מחוץ לפוליטי ולהתמקד בעולמה הפנימי, תהיה אשר תהיה המציאות הזוועתית שמחוצה לה.

משימת הנחיתה מהפנטזיה ומהנשגב הרוחני אל מטלות יומיום ארציות היא לב האתגר שאתי מציבה לעצמה מלכתחילה. אבל הארציות אין משמעה מעורבות פוליטית, אלא תרגום מסמך שעליו פרנסתה או תפירת גרב במקום הוללות נפשית שמתאווה לבלוע את היופי של העיר ושל צמרות העצים בשעת דמדומי בין הערביים. את אותה ממשות היא מייחסת ליופי המופשט ולמציאות הטרגית שסביבה: "שיר של רילקה הוא מציאותי וחשוב לא פחות מנער שנהרג בהתרסקות מטוס", היא כותבת ביומנה. גם לנוכח כניעתה של הולנד בפני גרמניה והתרוקנות העיר מאנשי הרוח, הנשלחים למחנות הריכוז או מתאבדים, היא ממשיכה לעסוק במשימת האיזון בין הפנים לחוץ. היא כותבת: "האירועים המזעזעים שמסביב מסיחים את הדעת כל כך, עד שקשה לחזור ולמצוא שוב את הדרך לעצמי. ובכל זאת אין לי ברירה. אסור לי ללכת לאיבוד בתוך מה שקורה מסביב, מתוך הרגשת אשמה. הדברים צריכים להתבהר בתוכי, אסור לי להיעלם בתוכם".

אתי הילסום אינה נמנעת מהחיים ומהמעורבות בהם. היא מתעניינת בעולם, ביופיו ובמהותו הפילוסופית. יש בה הזדהויות שתואמות את מקום לידתה, את המגדר, הדת, הגזע והלאום שלה, את האופנה הצובעת את החברה שבה היא חיה, אבל יותר מכול היא נאמנה לעולמה הפנימי: לרצון להתמקד

בשאיפותיה הפרטיות, בפנטזיות, בהרהורים. היא מתאמצת לאיין את הפוליטיקה שסביבה כדי להישאר נאמנה עד כמה שניתן למאווייה אלו, לתשוקה המכוננת את היותה לכדי סובייקט.

כדי לחיות מתוך נאמנות לאיווי יש לשלם מחיר, וניכר שהיא מוכנה לשלם אותו. כך למשל, היא נתפסת כחריגה כאשר היא מתעקשת לחוש חמלה ולחפש אנושיות בחיילים הנאצים כדי לממש את מי שהיא מייעדת את עצמה להיות - מגדלור. היא כותבת ביומנה עוד בטרם הגיעה אל לב הזוועות:

> בזמן האחרון לקחתי עליי לשמור על הרמוניה בבית הזה, שיש בו יסודות מנוגדים כל כך... עולם בפני עצמו, עולם רדוף, שהפוליטיקה מאיימת עליו מבחוץ ומשבשת את סדריו הפנימיים. אבל אני מאמינה שתפקידי לנסות לשמור על קיומה של הקהילה הקטנה הזאת, כדי להפריך את כל התיאוריות המעושות והמאולצות על גזע, עם וכו'. כדי להוכיח שאי אפשר להכניס את החיים לתבניות מוכנות מראש.[3]

היופי הוא הגבול האחרון בדרך לממשי, אמר לאקאן כשדיבר על אנטיגונה היפה, זו שמורדת באדון. כמוה, גם אתי הילסום עסוקה ביפי נפשה, ובכך האיווי שלה וההתענגות הפאלית הכרוכה בו נושקים להתענגות האחרת - אותה החוויה שהסופים מתאווים לה, וכמוה גם הם חותרים אליה בדרכיהם הסמליות.

הדוגמה של אתי הילסום, שבעיני רבים נתפסת כדמות מופת אידיאלית כמעט, ממחישה עד כמה האתיקה של העמדה הא־פוליטית אינה מאפיינת דווקא אדם מעורר בוז או הערצה, שפלות רוח או יפי נפש. היא אינה אות קלון או תו תקן מוסרי, היא אינה נחלת השפלים או הנעלים. היא אפשרות ראויה ככל אפשרות אחרת, לא יותר ולא פחות, וככזאת, היא עשויה לאפיין מגוון רחב של אנשים.

האם יש כאן מסקנה כוללת כלשהי? אני חושבת שלא. המסקנה בעיניי יכולה להיות רק אישית, ואצל כל אדם היא נוגעת במבנה הנפש שלו. עבורי, לנוכח הערפל הכבד המוטל על הנראה לעין וחוסר האונים שנלווה לו, הבחירה המתאימה היא הבחירה להתנגד לאשליה של משמעות בהירה ותושייה, המאפיינת את האדם הפוליטי. אינני אדם פוליטי, וכל עוד אוכל, אשתדל לדבוק בעמדה הזאת. לא מפני שלא אכפת לי מאחרים ומסבלם, או כי הדאגה לעצמי היא בראש מעייניי באופן חריג, אלא מפני הכנות. איני מטיפה לעמדה זו; מה יהיה אם כל אחד ינהג כמוני? לאן יתדרדר העולם? אינני מתיימרת לדעת. אבל האם השקר המוסכם ואשליית האמת יש בהם כדי להפוך את העולם לטוב יותר? מסופקני. לכן, לטעמי, כל אחד שיעשה את שליבו מורה לו. מה שכן ראוי בעיניי הוא העצירה הכנה לצורך מחשבה לעומת ההליכה בתלם האשליות. ההליכה הזאת בתלם היא לדידי המסוכנת ביותר מבין הדרכים כולן.

הערות שוליים

[1] ↑ Margaret Mitchell, Gone with the Wind, New York: MacMillan, 1936, p. 6

[2] ↑ בוריס פסטרנק, **דוקטור ז'יוואגו**, בתרגום פטר קריקסונוב, ירושלים: כתר, 2006, עמ' 14.

[3] ↑ אתי הילסום, **השמיים שבתוכי**, בתרגום שולמית במברגר, ירושלים: כתר, 2002, עמ' 16-17.

אסתי הלפרין מימון היא פסיכולוגית קלינית וסופרת.
